

JORDI PARRAMON I BLASCO

UNA COBLA EQUÍVOCA DE PERE TORROELLA

L'edició de les obres completes de Pere Torroella, almenys pel que fa a la part catalana, és una tasca que encara s'ha de dur a terme. La primera edició de les obres d'aquest autor, catalanes i castellanes, és la de P. Bach y Rita,¹ que va treballar sobre tots els manuscrits coneguts llevat d'un, el cançoner de la Hispanic Society núm. B. 2281, marcat per Massó i Torrents amb la sigla 0², al qual sembla que tingué vedat l'accés.

Al cap de més de mig segle, finalment, P. Cocozzella el va poder consultar i va publicar en un article les composicions catalanes que havien quedat inèdites.² Heus-ne aquí la relació:³

I (p. 198; fol. 333)

Endreça «Ab vos me partria yo»

II (pp. 198-199; fol. 329)

Pere Torella «Pus no consent esperança»

1. P. BACH Y RITA, *The Works of Pere Torroella*, Nova York, 1930.

2. P. COCOZZELLA, *Los poemas inéditos de Pere Torroella en el Cançoner Llemosí*, «Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona», XL (1985-1986), pp. 171-204.

3. L'ordre i la numeració corresponen a l'edició de Cocozzella, igual que la indicació de les pàgines. La indicació dels folis correspon a la situació de les poesies en el manuscrit. Com es pot veure, l'editor ha ordenat les peces d'acord amb un criteri formal i temàtic: primer les danses, després la cançó, tot seguit les esparses i finalment l'obra religiosa.

III (p. 199; fols. 330-331)

«Amor es tal que son poder»

IV (pp. 199-200; fols. 332-333)

«Maldich a mos fats.e trista ventura»

V (p. 200; fol. 270)

Cobla sparsa de lahor he deslahor «De moltas bondats yo us vetg habundosa»

VI (p. 201; fol. 340)

Mossen Pera Torella Sparca «D'un cors adorn, amigable, gentil»

VII (ps. 201-204; fols. 271-276)

«Ho digna preciositat»

Com veiem, només les composicions II i VI tenen l'autoria confirmada per la rúbrica.⁴ La I i la II són danses amb refrany (la primera, monostròfica), la III una dansa sense refrany, la IV una cançó breu, la V i la VI (tal com diu la rúbrica) són esparses i la VII una llarga complanta mariana en dotze cobles que per la mètrica i l'estil contrasta fortament amb totes les peces anteriors i és la que presenta més dubtes quant a l'autoria.

Em vull fixar especialment en la composició V, una cobla de nou versos decasíl·labs amb cesura mitjana en lloança de la dama segons els tòpics habituals. Com que la rúbrica diu que és de «lahor he deslahor» i els versos, llegits tal com s'han conservat al manuscrit, només parlen de llaor, l'editor suposa que hi podia haver una altra cobla perduda.⁵ Però llavors no tindria raó la rúbrica quan diu que es tracta d'una esparsa i la contradicció entre el títol i el text persistiria, perquè o bé el copista sabia que hi havia després una cobla de desllaor que no va arribar a copiar, i no hauria escrit «sparsa», o bé es pensava que aquesta era l'única cobla, i no hauria escrit de «deslahor». També és possible que sabés una manera de llegir la cobla fent-li dir el contrari del que diu en una primera lectura, i així l'enunciat de la rúbrica seria coherent.

4. Cf. COCOZZELLA, p. 177 i ss., on l'editor raona l'atribució a Torroella de totes les poesies que publica. Pel que fa a la cobla «De moltas bondats», aquesta autoria seria avalada pel testimoni de Massó i Torrents, que n'hauria trobat una altra còpia en un còdex de la biblioteca Colombina de Sevilla (Cocozzella, p. 174, n. 14).

5. «A la luz de la naturaleza positiva del poema, la inclusión en su título del término *deslahor* es enigmática. Es posible que tal término se refiera a una sección hoy perdida de la composición.» (COCOZZELLA, p. 188).

Efectivament, només cal una mica d'oïda per adonar-se que els hemistiquis també tenen rimes i segueixen el mateix esquema que els finals de vers.⁶ Llavors, si tenim present que a la literatura catalana del segle xv hi ha dues cobles de característiques similars, una de Bernat Fenollar en «llaor i desllaor» de Joan Roís de Corella⁷ i una altra del mateix Corella de plaer i d'enuig,⁸ que indiquen a la rúbrica les dues possibles lectures que se'ls pot donar, no és gaire difícil imaginar que ens trobem davant d'una tercera mostra d'aquest gènere. Per tant, només cal llegir els versos sencers i després els hemistiquis per columnes perquè apareguin la llaor i la desllaor expressades amb les mateixes paraules en una sola cobla. Heus-la aquí, sense puntuació i alineada per les cesures, perquè es vegi millor el doble sentit que amaga:

De molts bondats	yo us vetg habundosa
tostemps apartada	de vicis he mal
de grans malvestats	vivint freturosa
vos sou aretada	de tot bon cabal
e no gens composta	de seny variable
de cor virtuos	dotada sens par
senyora disposta	de gest amigable
en fet vicios	no us puch apellar
[ben] sola sou vos	del mon singular.

Havent descobert que es tracta d'un joc trivial es comprèn que la cobla sigui tan anodina com les seves germanes ja esmentades, malgrat els elogis que en fa Coccozzella per l'aparent absència de la famosa misogínia de l'autor.⁹

La tècnica d'aquestes cobles, en el fons, és ben simple. La unitat bàsica pel que fa a la sintaxi (igual que la mètrica) són els hemistiquis, que s'han d'agafar per grups de quatre de manera que els que contenen les frases principals i els que contenen les

6. Considerant les rimes de final de vers aquesta cobla presentaria l'esquema a b a b c d c d d; comptant els hemistiquis com a versos l'esquema resultant és a b c d a b c d e f g h e f g h g h. Amb aquest darrer apareix registrada al nostre *Repertori mètric de la poesia catalana medieval* (Barcelona, 1992), sota la sigla 255: 1, que correspon al núm. 180, 8 del repertori d'autors i d'obres.

7. Ed. R. MIQUEL I PLANAS, *Obres de J. Roís de Corella*, p. 431.

8. Ed. R. MIQUEL I PLANAS, *op. cit.*, p. 420, i J. Carbonell, *Joan Roís de Corella. Obra profana*, p. 47.

9. Cf. COCOZZELLA, p. 188.

subordinades estiguin diametralment oposats, i cadascun pugui regir o complementar l'altre hemistiqui de la mateixa línia o columna. Llavors, només cal que els significats dels hemistiquis així oposats siguin contradictoris perquè la cobla, amb les dues lectures possibles, sigui equívoca.¹⁰ Aquesta disposició creuada dels hemistiquis és ben evident a les cobles de Roís de Corella i de Fenollar, que són octaves, però en el cas de Torroella es complica una mica la tècnica, perquè hi ha nou versos i la contradicció dels tres últims s'ha de fer en dues oracions trimembres.

La invenció d'aquest gènere de cobles no pot ser anterior a l'adopció en català del decasíl·lab amb cesura mitjana, que es devia anar imposant per influència castellana entre els autors valencians durant el segon terç del segle xv,¹¹ una innovació que Torroella, català d'origen però poeta bilingüe, no podia deixar d'aprofitar. Sabem que va escriure almenys fins el 1486;¹² per tant, és possible que la seva cobla sigui contemporània de les altres dues, i que totes tres siguin les restes del naufragi d'un joc de saló amb què els poetes d'aquell temps posaven a prova el seu enginy.

10. Encara que M. DE RIQUER (*Història de la Literatura Catalana*, III, p. 290), en comentar les cobles de Fenollar i de Corella, diu que es tracta d'un «vell joc de versificació», la realitat és que els antecedents que esmenta (de Joan de Castellnou i Joan Berenguer de Masdovelles) són fets amb una tècnica molt diferent de la que es descriu aquí. Curiosament, l'única referència que he trobat d'aquesta tècnica en un tractat de retòrica ha estat a l'obra de H. MORIER, *Dictionnaire de Poétique et de Rhétorique* (3a ed. París, 1981), amb el nom de «rime brisée», exemplificada amb un quartet d'alexandrins i sense cap al·lusió a l'origen ni a la possible tradició francesa d'aquest tipus de cobles.

11. Les mostres més antigues d'aquest vers poser són la demanda que Ausiàs March (mort el 1459) va trametre a Joan Moreno i la resposta d'aquest. Quant a Torroella, l'utilitza almenys una altra vegada, a la composició núm. VI de l'edició de Cocozzella.

12. Aquesta és la data límit establerta per Riquer (*op. cit.*, III, p. 165), que li suposa uns cinquanta anys de vida activa.